
Delovanje slovenske milice v času demokratičnih in osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let

VARSTVOSLOVJE,
let. 13
št. 3
str. 297-315

Tomaž Čas

Namen prispevka:

Namen prispevka je analizirati delovanje slovenske milice v času razvoja demokratičnih in osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let 20. stoletja in javno mnenje o milici v tem času. Pri tem je dan posebni poudarek akciji »Sever« v letu 1989 ter vlogi in aktivnosti milice pri drugih osamosvojitvenih procesih, ki so prispevali h kasnejši osamosvojitvi Republike Slovenije. V okviru tega je v začetku obravnavan tudi koncept splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, ki je bil kot posebnost slovenskega naroda prepoznan že v času druge svetovne vojne in je temeljil na vsesplošnem ljudskem odporu zoper vsakogar. Ob tem pa je namen prispevka tudi ugotoviti, kakšen ugled je milica uživala v tem času ter kako je dokazovala visoko profesionalnost in lojalnost do slovenskega naroda ter domoljubje do svoje domovine in pravilni odnos do razvoja demokratičnih procesov v Republiki Sloveniji konec osemdesetih let 20. stoletja.

Metode:

V skladu z namenom prispevka so bile uporabljene ključne kvalitativne metode, deskriptivna metoda in predvsem analiza vsebin primarnih ter sekundarnih pisnih virov in dokumentov o delu milice povezanih predvsem z demokratičnimi ter osamosvojitvenimi procesi v Republiki Sloveniji in akcije »Sever« ter slovenskega javnega mnenja v tem času.

Ugotovitve:

Prispevek predstavlja ugotovitve analize, ki potrjujejo visoko stopnjo profesionalnosti pri delovanju milice in njeno pomembno vlogo v času demokratičnih in osamosvojitvenih procesov Republike Slovenije konec osemdesetih let 20. stoletja. V času razvoja demokratičnih in osamosvojitvenih procesov je ugotovljena tudi visoka stopnja zaupanja javnosti do dela milice oziroma do miličnikov. Sledi ocena, da je slovenska milica v času razvoja demokratičnih in osamosvojitvenih procesov uživala velik ugled ter dokazovala, poleg visoke profesionalnosti, tudi lojalnost do slovenskega naroda in domoljubje do svoje domovine, kar se danes kaže skozi njeno javno podobo in odnosom do spomina ter vrednotenjem ključnih dogodkov iz naše preteklosti in novejši zgodovine.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Ugotovitve analize se nanašajo izključno na delovanje slovenske milice v času demokratičnih ter osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let 20. stoletja. Uporabnost analize je zelo pomembna za razumevanje vloge milice v tem času ter njene profesionalnosti in pripadnosti slovenskemu narodu, njen odnos do domoljubja in javno mnenje o njej.

Praktična uporabnost:

Ugotovitve analize bodo uporabne kot prispevek k razumevanju pomembne vloge slovenske milice v času demokratičnih in osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let 20. stoletja ter za vrednotenje ugleda milice, njene lojalnosti in pripadnosti do slovenskega naroda, javnega mnenja o njej ter domoljubja do svoje ožje domovine Slovenije.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Vloga slovenske milice v času demokratičnih in osamosvojitvenih procesov v Republiki Sloveniji konec osemdesetih let 20. stoletja je obravnavana in predstavljena z vidika njenega pomembnega delovanja in profesionalnosti, njene pripadnosti ter lojalnosti slovenskemu narodu in domoljubja do svoje domovine. Prvič pa je v tej zvezi in na ta način prikazano tudi slovensko javno mnenje o milici v času akcije »Sever« oziroma v času razvoja demokratičnih in osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let 20. stoletja v Republiki Sloveniji.

UDK: 351.74/.76:323.233(497.4)

Glavne besede: milica, profesionalnost, demokratični in osamosvojitveni procesi, domoljubje, javno mnenje, akcija »Sever«

Activities of the Slovenian People's Police at the Time of Democratic and Independence Processes at the End of the Eighties

Purpose:

The purpose of the paper is to analyse the functioning of the Slovenian People's Police during the development of democratic and independence processes in late eighties of 20th century and public opinion on the police at this time. Special attention is dedicated to operation »Sever« in 1989 and the role and activities of the police in other processes, which contributed to the independence of the Republic of Slovenia. In this context, in the beginning a concept of General People's Defence and Social Self-protection, which was a feature of the Slovenian nation, already recognized during the World War II, based on the universally popular resistance against any attackers, is presented. At the same time the contribution is intended to find out what reputation the police enjoyed in that time, and how the high level of professionalism and loyalty to the Slovenian nation and patriotism to the homeland was showed by the people's police. Appropriate attitude of the police towards the development of democratic processes in the Republic of Slovenia at the end of the eighties of 20th century is also discussed.

Design/Methods/Approach:

According to the purpose of the contribution, key qualitative methods, descriptive method, and in particular analysis of the contents of primary and

secondary written sources and documents on the work of the people's police, mostly related to democratic and independence process in the Republic of Slovenia, the operation »Sever« and Slovenian public opinion at this time, were used.

Findings:

The paper presents the findings of the analysis, confirming the high level of professionalism in activities of the Slovenian people's police and its important role during the development of democratic and independence processes in late eighties of 20th century. It focuses on operation »Sever« in 1989, when »truth rally« in Ljubljana was prevented. During the development of democratic and independence processes, a high degree of public confidence in the work of the Slovenian people's police and its policemen is found out. Slovenian people's police enjoyed a good reputation among citizens and demonstrated a high professionalism and loyalty to the Slovenian nation and patriotism to its actual homeland. Today this is shown through its public image and attitude toward memory and evaluation of key events from our past and recent history.

Research limitations/implications:

An analysis is based solely on the operation of the Slovenian people's police during the democratic and independence processes in late eighties of 20th century. An analysis is very important for understanding the role of the police in this period, its professionalism and association with the Slovenian nation and its attitude toward patriotism and public opinion about the police.

Practical implications:

Findings will be useful as a contribution to understanding the important role of Slovenian people's police during the democratic and independence processes in late eighties of 20th century and for evaluating the reputation of the police, its loyalty and belonging to the Slovenian nation, public opinion about it, and patriotism to its actual homeland of Slovenia.

Originality/Value:

The role of Slovenian people's police during the democratic and independence processes in the Republic of Slovenia at the end of the eighties of 20th century is discussed and presented in terms of its significant performance and professionalism of its members, loyalty to the Slovene nation and patriotism to the homeland. In this context and in this way, the Slovenian public opinion on the police during operation »Sever« and the time of independence and democratic processes in Slovenia is presented for the first time.

UDC: 351.74/.76:323.233(497.4)

Keywords: people's police, professionalism, democratic and independence processes, patriotism, public opinion, operation »Sever«

1 UVOD

Delovanje milice ob koncu osemdesetih let 20. stoletja najbolj transparentno označuje akcija »Sever« leta 1989, ki ni bila klasična nekajdnevna miličniška akcija, temveč jo je potrebno uvrščati med pomembne osamosvojitvene in tudi

demokratične procese v Sloveniji, ki so potekali pred akcijo »Sever« in po njej. Njen pomen ni samo v preprečitvi t. i. »mitinga resnice«, saj so vse leto potekala različna usklajevanja v milici in drugih operativnih službah organov za notranje zadeve ter priprave na mobilizacijo aktivnega in rezervnega sestava milice in tehničnih sredstev (Čas, 2010: 28).

V zvezi z demokratičnimi in osamosvojitvenimi procesi, ki so potekali pred akcijo Sever, je pomembna vloga milice pri razvijanju narodne zaščite kot najširše organizirane oblike samozaščitnega delovanja (Enciklopedija Slovenije, 1993: 309), ki je bila formalnopravno urejena v začetku osemdesetih let, in je pomembna zaradi usposabljanja vseh struktur narodne zaščite, ki je zagotovil, da so v osamosvojitveni vojni imeli vsi miličniki dovolj varnostno-obrambnega znanja in izkušenj (Čas, 2010: 31). Ob tem so pomembni tudi odpori slovenske milice proti pritiskom Jugoslovanske ljudske armade in Zveznega sekretariata za notranje zadeve po širitvi mejnega pasu, odpori slovenske milice proti uvedbi enotnega informacijskega sistema v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve ter odpori proti vsem oblikam poudarjanja in uveljavljanja zvezne zakonodaje na področju javne varnosti. Zelo resno in odločno se je slovenska milica uprla tudi zahtevi po enotni ureditvi uniforme milice v celotni državi in še posebej je potrebno poudariti, da se je slovenska milica uprla tudi določenim nalogam, ki jih je zahtevala služba državne varnosti, vodena iz Beograda. Vse to se je dogajalo predvsem v drugi polovici osemdesetih let 20. stoletja. Med pomembne osamosvojitvene in demokratične procese pa je potrebno omeniti, da je slovenska milica že leta 1989 začela v strogi tajnosti pripravljati celovit sistem varovanja državne meje, po preprečenem »mitingu resnice« pa je to postala prednostna naloga slovenske milice (Čas, 2010: 29).

Seveda je v opisanih demokratičnih in osamosvojitvenih procesih imela akcija »Sever« poseben pomen, saj je v okviru demokratičnih in osamosvojitvenih procesov ter ravnanj slovenske milice predstavljala, skupaj z aktualno oblastjo v Sloveniji, prvi javni in vsem opazen odpor zoper takratne odločitve Zveznega sekretariata za notranje zadeve oziroma takratne »zvezne oblasti«. Po tej akciji pa so se določeni procesi in dogodki nenehno stopnjevali in zaostrovali vse do osamosvojitvene vojne, ko sta slovenska milica in slovenska teritorialna obramba skupaj z drugimi opravili zgodovinsko nalogo.

Pri opisanih demokratičnih in osamosvojitvenih procesih se je izkazoval tudi zelo pomemben odnos slovenske milice oziroma slovenskih miličnikov do svoje domovine oziroma do domoljubja (Čas, 2009b: 40). Domoljubje je temeljna komponenta pozitivne samopodobe. Demokracija, osebna rast in pozitivna samopodoba so vrednote, ki zasedajo najvišje mesto na lestvici moralnih vrednot in so tesno povezane. Domoljubje je kot temelj za njihovo uresničitev, torej javno in družbeno pomembna vrednota in bi jo zato morali gojiti tudi v javni morali oziroma etiki (Žalec, 2006: 79) oziroma na vseh ravneh, zlasti pa v nekaterih javnih službah in pri subjektih, ki zagotavljajo nacionalno varnost v Republiki Sloveniji. V okviru tega pa je imela v obravnavanem obdobju seveda posebno vlogo in mesto tudi slovenska milica.

Zato v nadaljevanju ob analizi pomembnih osamosvojitvenih in demokratičnih procesov v Sloveniji ter delovanju slovenske milice v konceptu splošnega ljudskega

odpora in družbene samozaščite konec osemdesetih let 20. stoletja (Čas, 2009a: 177) obravnavamo tudi domoljubje ter javno mnenje o slovenski milici v tem obdobju.

2 KONCEPT SPLOŠNEGA LJUDSKEGA ODPORA IN DRUŽBENE SAMOZAŠČITE PRED LETOM 1991

V družbi, predvsem pa v domoljubni družbi, se lahko opiramo na druge ljudi, lahko jim zaupamo, ker vemo, da so domoljubni. Če takega zaupanja ni, je prostor odprt za manipulacije s čustvi ljudi, za nepotrebno in drago politizacijo različnih vprašanj. Občutek skupne identitete, pripadnosti določeni skupini, občutek, da so drugi ljudje del nas, nam pomaga, da ohranimo odnos medsebojnega zaupanja in solidarnosti, ki je državljanom potreben (Kymlicka, 1999: 27). Pri tem pa ni potrebno iti predaleč nazaj, da osmislimo ravnanje Slovencev, ob vedenju, da so se za svojo domovino borili od svojega nastanka naprej, seveda v začetku manj uspešno in prepoznavno, kot pa smo lahko to osmislili v novejši zgodovini (Čas, 2009b: 38). Tudi v bivši skupni državi Jugoslaviji smo izražali ljubezen do države in vseh narodov v njej, bližja pa nam je bila naša ožja domovina - Slovenija, slovenski narod, narodnostne vrednote (vrednote slovenskega naroda), svoja lastna identiteta, ki je bila vezana na identiteto slovenskega naroda, na domoljubje Slovencev. Smo bili in smo moderna družba, ki je odvisna od spontane podpore svojih članov, ki se zavedajo, da je moderna družba skupen podvig in da se svetovljanstvo in domoljubje ne izključujeta (Čas, 2009a: 177). Tako je zelo pomembno zaupanje za normalno in učinkovito delovanje mnogih stvari v vsaki demokratični družbi.

Seveda pa je bil ključnega pomena konec osemdesetih let koncept oziroma strategija splošnega ljudskega odpora in zaupanje v ta koncept. Slovenski narod je imel na tem področju izjemno izkušnjo v narodno osvobodilnem boju v času 2. svetovne vojne s konceptom OF oziroma osvobodilne fronte Slovenskega naroda (Čas, 2009b: 38), dejstvo pa je, da bi bilo v Sloveniji partizansko gibanje brez domoljubne vsebine dokaj skromno (Pirjevec, 2011: 147). OF je tvorila zaščitno in vojaško organizacijo, sočasno – glede na razmere – naj bi bila vmesna stopnja med različnimi oblikami množičnega boja proti okupatorju, bila je zamišljena tudi kot nekakšna mestna oziroma krajevna »gverila«, vezana na svoj kraj in na svoje delovno mesto (Bravničar, 1976: 58-59).

Prav zaradi tega je dokaj razumljivo, da smo v Republiki Sloveniji koncept splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite zelo dobro poznali, saj je bil izhod v sili, ko je v najkritičnejšem času, začetku 2. svetovne vojne odpovedal obrambno-varnostni sistem bivše Jugoslavije (Čas, 2009a: 178). »Slovenska partizanska vojska je pomen pripadnosti gradila na narodnoosvobodilnem boju, torej na obrambi slovenskega naroda pred potujčevanjem, ki so ga izvajali okupatorji.« (Bernik, 2006: 53) Tako smo v Republiki Sloveniji razvijali koncept splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite na podlagi Ustave Republike Slovenije (1974) in Zakona o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah (1976), kjer so bili določeni temelji za samoupravno reševanje vprašanj družbene samozaščite v vseh temeljnih sredinah. Ob tem smo do najvišje mogoče stopnje, v

obdobju od leta 1980 naprej, razvili koncept in delovanje narodne zaščite v vseh celicah slovenske družbe.

Spoznanje iz njenega delovanja in praktične izkušnje so bile zajete v novem Zakonu o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (1982), ki je razširil njeno vlogo in pomen v sistemu družbene samozaščite in splošnega ljudskega odpora ter jo prilagodil takratnim družbenim razmeram. Tvorila je obliko organiziranosti, v kateri se uresničuje in zagotavlja temeljna pravica delovnih ljudi in občanov, da sami in v sodelovanju z drugimi varujejo svoje in družbene pogoje življenja in dela (Jeglič, 1987: 94). V njo se je vključevalo najširše ljudske množice brez omejitev, ne glede na spol, starost in druge osebne lastnosti.

V Republiki Sloveniji se je tako tudi formalno pravno razvijal koncept splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, ki je v letu 1990 omogočil organiziranje Manevrske strukture narodne zaščite, ki se je kasneje preoblikovala v Slovensko teritorialno obrambo (Čepič et al., 2010: 10). Tako je potrebno vedeti, da so bili prav ti predpisi, in vse drugo povezano z narodno zaščito v tistih časih, osnova za delovanje Manevrske strukture narodne zaščite v času osamosvojitve Slovenije (Čas, 2009a: 179). Ta koncept je temeljil na vsesplošnem ljudskem odporu zoper vsakogar, ki bi posegal v samobitnost slovenskega naroda, njegovo identiteto in vrednote oziroma v tisto, kar slovensko domovino dela takšno, da so ljudje v njej srečni in zadovoljni, da lahko v njej uresničujejo osnovne človeške vrednote in demokratična načela oziroma načela pravne in socialne države. Narodna zaščita je bila v letu 1986 organizirana v 1201 krajevni skupnosti (98,8 %), v 4216 (83,1 %) temeljnih organizacijah združenega dela in v 599 (46,5 %) delovnih skupnostih, aktivirana za izvajanje nalog in usposabljanje je bila v več kot tisoč primerih, pri čemer je sodelovalo okrog 12.500 krajanov in delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela ter delovnih skupnostih (Analiza organiziranosti, usposobljenosti in aktivnosti narodne zaščite, 1986).

3 SLOVENSKA MILICA IN NJENA VLOGA KONEC OSEMDESETIH LET

Opisani koncept splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite je bil učinkovit in izviren v Sloveniji, saj so miličniki narodno zaščito, kot najširšo organizirano obliko samozaščitnega delovanja, ki je bila bolj podrobno formalno pravno urejena po letu 1982, sprejeli za svojo, ko so bile sprejete Smernice Predsedstva SRS za nadaljnji razvoj, organiziranje in delovanje narodne zaščite (1983), Pravilnik o organiziranju, aktiviranju in opravljanju nalog ter oznakah in oborožitvi narodne zaščite (1983), Navodilo o uporabi enot civilne zaščite za opravljanje določenih nalog narodne zaščite (1983) in Pravila postaje milice (1982). Takrat so začeli miličniki z usposabljanjem vseh struktur narodne zaščite, tako da so ob osamosvojitveni vojni imeli vsi dovolj varnostno obrambnih znanj in izkušenj. Slovenska posebnost pri organizaciji splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite z narodno zaščito je motila predvsem vojsko, njen vrh, pa tudi v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve tej niso bili naklonjeni (Čepič et al., 2010: 49). Narodno zaščito so jemali kot neko slovensko posebnost, podedovano iz časov

druge svetovne vojne, čeprav je niso prav dobro razumeli, niti v organizacijskem, kaj šele v vsebinskem pomenu (Čas, 2010: 31).

V tem času je v jugoslovanski javnosti obstajal stereotip o tem, da Slovenci sodijo med narode, ki se ne znajo vojskovati in ki tudi nimajo ustreznih vojaških tradicij (Bernik, 2006: 57). Proti koncu osemdesetih let je dobil ta stereotip še nekaj argumentov: osip z vojaških šol in vse večja nepripravljenost mladih, da bi se odločali za vojaški poklic, razmah mirovnega gibanja, zahteva po civilnem služenju vojaškega roka in na koncu še zahteva po demilitarizaciji Slovenije (Jelušič, 1997: 202-203; Bernik, 2006: 57).

Tako so »zvezni organi« in jugoslovanska ljudska armada praktično spoznali, kaj je narodna zaščita, ko so se jim državljani Republike Slovenije, skupaj s slovensko milico in teritorialno obrambo, zakonito uprli tudi z orožjem in tako v osamosvojitveni vojni leta 1991 zavarovali interese slovenskega naroda in njihovo identiteto ter se s tem izpostavili in dokazali kot največji domoljubi svoje ožje domovine - Republike Slovenije (Čas, 2009b: 39). Domoljubje označuje narodni ponos. Zato tudi preveliko poudarjanje zaslug nekaterih, »najbolj zaslužnih«, kar očitno pomeni zaničevanje drugih, ne omogoča ali vsaj otežuje identifikacijo z »domovino« (Hribar, 2009: 18). Zato se pripadnost in vrednote vsakega naroda in s tem tudi vojske (op. avtorja: ter milice) obravnavajo in negujejo z ustreznim vrednotenjem in spoštovanjem nacionalne preteklosti, predvsem tiste, ki zaznamuje izgradnjo njene državnosti, ki smo jo Slovenci dokončno izbojevali šele leta 1991 (Kladnik, 2009: 89). Tako »borcem domoljubja danes ni treba dokazovati. Kdor domoljubja ni zmogel takrat, ko je bila nad slovenskim narodom izrečena genocidna sodba, sedaj pa njegova vest morda veleva patriotsko spričevalo, naj svoje domoljubje dokazuje s svojimi dejanji, a ne z zanikanjem dejanj tistih, ki so za svojo ljubezen do domovine zastavljali ves svoj pogum in življenje« (Kučan v Knez, 2011: 1).

V nadaljevanju so strnjeno opisane nekatere najpomembnejše aktivnosti slovenske milice konec osemdesetih let 20. stoletja, ki jih lahko uvrščamo med demokratične in osamosvojitvene procese.

3.1 Pritiski Jugoslovanske ljudske armade po širjenju pristojnosti vojakov pri varovanju državne meje

V zvezi s tem je potrebno poudariti pritiske Jugoslovanske ljudske armade (v nadaljevanju: JLA) po širjenju pristojnosti vojakov pri varovanju državne meje Republike Slovenije, ki je imela 671 km dolgo državno mejo (Celar, 2002: 119), iz sto metrskega pasu v en kilometrski mejni pas, v primeru izrednih razmer pa celo od 5000 do 10.000 m (Celar, 2001: 9). Milica je morala pri tem strogo spoštovati poseben mejni režim, ki je bil specifičen glede na sporazuma z Vlado LR Madžarske (Sporazum med vlado SFRJ in vlado LR Madžarske o maloobmejnem prometu oseb, 1975) in Republiko Avstrijo (Sporazum med SFRJ in Republiko Avstrijo o obmejnem prometu, 1975) in protokol z republiko Italijo (Protokol med FLRJ in Republiko Italijo o svobodnem prehodu na vrhove planin Mangart in Kanin, 1959) ter druge dokumente. Sporazuma o obmejnem prometu, protokol in drugi

sporazumi o olajšavah v planinske, turistične in cerkvene namene (Celar, 2002: 123) so zahtevali prilagajanje milice pri njihovem delu in liberalizacijo ureditve prehajanja državne meje, česar pa ni upoštevala Jugoslovanska ljudska armada, ki je imela na tem področju določene pristojnosti.

Argumenti slovenske strani, s katerimi je nastopala slovenska milica pred zveznimi organi, so nasprotovali širjenju obmejnega pasu. Po evropskem vzoru so se pojavljale tudi zelo jasne zahteve, da bi ukinili obmejni pas in preprečili širjenje pooblastil mejnih vojaških enot. Tako so tudi vsi strokovni in politični pritiski iz Slovenije pripeljali do tega, da je bil predlog o razširitvi pristojnosti mejnih enot JLA začasno umaknjen z dnevnega reda zvezne skupščinske procedure (Celar, 2002: 124-125). Vse te dejavnosti slovenske milice in Republiškega sekretariata za notranje zadeve (v nadaljevanju: RSNZ), ki so preprečile širitev obmejnega pasu in pooblastil vojakov JLA, lahko upravičeno štejemo k pomembnim procesom, ki so prispevali k razvoju demokracije in osamosvojitvi Slovenije, saj je bilo varovanje državne meje eden najpomembnejših atributov državne suverenosti (Čas, 2010: 32).

3.2 Odpor slovenske milice proti širjenju zvezne pristojnosti na področju javne varnosti

V drugi polovici osemdesetih let so si Zvezni sekretariat za notranje zadeve (v nadaljevanju: ZSNZ), JLA in tudi drugi zvezni organi vedno bolj prizadevali, da bi določene zadeve v državi urejali enotno. Tako si je ZSNZ prizadeval pridobiti čim več pristojnosti na področju javne varnosti. Z izgovorom, da gre za varovanje tujih diplomatskih predstavništev v Beogradu, je ustanovil zvezno brigado milice. RSNZ in milica sta se pošiljanju miličnikov v zvezno brigado milice uprla z argumentom, da zakonska podlaga za premestitev miličnikov na delo zunaj Slovenije proti njihovi volji ne obstaja (Bukovnik, 2002: 162).

Pošiljanje miličnikov na Kosovo je določal poseben odlok Predsedstva SFRJ in se temu ni bilo mogoče izogniti, se pa je število miličnikov zmanjšalo na najmanjšo možno mero. Omeniti je treba, da so bili miličniki iz Slovenije dejansko odgovorni RSNZ SR Slovenije, čeprav so bili na Kosovu formalno podrejeni vodstvu zvezne brigade oziroma skupnemu vodstvu, ki je delovalo na Kosovem. V praksi je moral starešina milice, ki je vodil slovensko enoto na Kosovu, vselej, kadar bi bila njihova intervencija v nasprotju z našimi predpisi, pred ukrepanjem pridobiti soglasje vodstva slovenske milice oziroma republiškega sekretarja za notranje zadeve (Čas, 2010: 38). To potrjuje tudi ravnanje naše enote ob intervenciji zvezne brigade v rudniku Stari trg, v kateri slovenski miličniki kljub ukazu vodstva zvezne brigade po odločitvi takratnega republiškega sekretarja niso sodelovali (Bukovnik, 2002: 163).

Organi za notranje zadeve (v nadaljevanju: ONZ) in milica sta imela tudi liberalnejši pristop pri izvajanju določenih nalog na področju varstva ustavne ureditve oziroma pri pregonu kaznivih dejanj in prekrškov s političnim obeležjem, saj je pri teh dejanjih dajalo mnenje tudi v občini oblikovano strokovno telo, t. i. varnostni kolegij (Pravila postaje milice, 1982: 173. člen). »V poznih osemdesetih

letih milica ni več v celoti sprejemala koncepta delovanja na področju državne varnosti, kar je zahtevala služba državne varnosti.« (Čas, 2010: 38) Tako je bilo delovanje milice v posameznih primerih prej legitimno kot zakonito, saj zakonodaja ni uspela upoštevati hitrih demokratičnih procesov v Sloveniji. »Legitimnost je bila vselej vezana na načela pravne države ter povezana z varovanjem človekovih pravic in njihovih svoboščin.« (ibid.) In prav v tem se vidi prispevek slovenske milice pri razvoju demokracije v Sloveniji.

3.3 Zahteva po poenotenju uniforme milice v Jugoslaviji

Posebna zahteva Zveznega sekretariata za notranje zadeve na področju javne varnosti je bila, da je treba uniforme milice v celotni državi (op. avtorja: Jugoslaviji) urediti tako, da nihče ne bi opazil, da je miličnik prestopil republiško mejo. V Sloveniji bi morali zato spremeniti kroj uniforme in odstraniti emblem slovenske milice (Bukovnik, 2002: 162), s čimer pa se vodstvo slovenske milice ni strinjalo. Glede na takratno ureditev področja notranjih zadev je imel ZSNZ določene pristojnosti glede državne varnosti, mejnih zadev in tujcev ter enotne barve in kroja uniforme in enotne barve in registracije vozil milice. To je bil razlog, da je bila v okviru ZSNZ ustanovljena Komisija za pripravo predloga idejne rešitve enotnega znaka – simbola organov za notranje zadeve.

Ker so predstavniki slovenske milice v komisiji vztrajali pri svojih stališčih, so se pogovori začeli zaostrovati, prav tako tudi na ravni republiških in pokrajinskih sekretarjev. Nasprotovanje slovenske milice in RSNZ je privedlo do sprejetja rešitve, da se kot simbol pripadnosti in enotnosti v celotni državi na ovratnikih suknjiča zimskega kompleta uniforme in na levem zgornjem žepu vetrnega jopiča letnega kompleta uniforme nosi značka v obliki zveznega grba. Tudi to odločitev slovenske milice in RSNZ je treba razumeti kot pomemben prispevek k demokratičnim in osamosvojitvenim procesom in k poznejšemu dogajanju v Sloveniji, saj bi lahko ZSNZ oziroma »zvezna oblast«, če bi bili uniforma milice in njeni simboli enotni, to zlorabila, ne nazadnje tudi ob napovedanem »mitingu resnice« 1. decembra 1989 v Ljubljani (Čas, 2010: 35).

3.4 Poskus uvedbe enotnega informacijskega sistema v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve

Bistveno manj znan primer odpora slovenske milice in RSNZ proti ZSNZ je poskus vzpostavitve enotnega informacijskega sistema organov za notranje zadeve v Jugoslaviji, ki so ga v Zveznem sekretariatu za notranje zadeve sprožili leta 1987, in sicer po sprejetju Zakona o izvajanju notranjih zadev iz pristojnosti zveznih upravnih organov (1985, 1986). Šlo je za poskus, da bi na zvezni ravni, tj. na računalnikih ZSNZ, namesto dotedanjega obdelovanja anonimnih statističnih podatkov, vezanih na izvajanje nalog ONZ na področju javne varnosti in upravnih notranjih zadev, ki so jih ZSNZ za potrebe statističnega poročanja in analitskih obdelav sporočali

republiški in pokrajinski sekretariati za notranje zadeve, vzpostavili registre oziroma evidence podatkov o osebah, predmetih in dogodkih.

Navedenemu projektu je vodstvo RSNZ nasprotovalo. Stališče slovenskega RSNZ je namreč bilo, da lahko ONZ zbirajo in obdelujejo le podatke v zvezi z izvajanjem nalog, za katere so stvarno pristojni, veljavna zakonodaja pa po mnenju RSNZ ni dajala podlage za vzpostavitev predlaganih registrov oziroma evidenc podatkov v okviru enotne baze na računalniku ZSNZ.

Stališča in usmeritve, ki so jih slovenski predstavniki dosledno zastopali in zagovarjali, so privedle do tega, da je koncept integrirane baze podatkov v ZSNZ po letu in pol pritiskov in burnih razprav na nekaj sestankih delovne skupine, na sejah zvezne komisije za informacijski sistem ONZ in tudi preko neposrednih intervencij predstavnikov ZSNZ pri vodilnih delavcih slovenskega RSNZ propadel (Čas, 2010: 36). Če bi bil sprejet predlagan projekt poenotenja informacijskega sistema, bi ga vsekakor ZSNZ oziroma »zvezna oblast« zlorabila ob osamosvojitvenih procesih Slovenije.

3.5 Nekaj posebnosti o odnosih do nekaterih zveznih organov

V odnosih med RSNZ in ZSNZ je ves čas konec osemdesetih let obstajala nekakšna dvojnost in nezadovoljstvo ob sodelovanju in medsebojnem komuniciranju. »Na eni strani smo bili zavezani k vsaj formalnemu sodelovanju, na drugi strani pa smo morali odvrnati poskuse neupravičenih posegov v našo samostojnost.« (Bračko, 2010: 18). Dogajanje v Sloveniji je bilo spremljano s precejšnjim nezaupanjem in v ZSNZ so bili prepričani, da bi morali iz Slovenije prejemati izčrpnjša poročila o delu milice oziroma RSNZ. Hkrati pa so iz ZSNZ izražali zaskrbljenost in nezadovoljstvo glede (ne)ukrepanja organov za notranje zadeve (ONZ) v Sloveniji v zvezi z nekaterimi pojavi, ki so jih označevali za nacionalistične oziroma separatistične, posebej pred akcijo »Sever« (ibid.). Res pa je, da je bilo ravnanje slovenske milice v obravnavanem obdobju težko opredeliti kot zakonito ravnanje, temveč predvsem kot legitimno ravnanje (Čelik, 2010: 88), ki je bilo bolj posledica razumnega ravnanja milice v skladu z interesi slovenskega naroda, ki se je v tistem času upiral nekaterim odločitvam jugoslovanskega vodstva, ki je zaviralo razvoj demokracije v Sloveniji (Čas, 2010: 29).

Podobni so bili tudi odnosi med milico, ONZ in JLA, upoštevajoč različna delovna področja in pristojnosti. Obstajalo je sodelovanje, čeprav marsikdaj le formalno, bilo pa je tudi precej nezaupanja. Pomembni predstavniki JLA »so pogosto izražali svoje nezadovoljstvo zaradi, po njihovem mnenju, preveč pasivne in tolerantne države slovenskih miličnikov in drugih delavcev ONZ do aktualnih dogodkov v Sloveniji. Še zlasti so ugotavljali, kako reagiramo na odpore do JLA, na mirovna gibanja in kritičen odnos do federacije, ki so mu pripisovali separatistični značaj.« (Bračko, 2010: 19)

3.6 Vzpostavitev koncepta zavarovanja državne meje Republike Slovenije konec osemdesetih let

Zelo pomembno je izpostaviti, da je milica že leta 1989 pričela v strogi tajnosti pripravljati celoviti sistem varovanja državne meje, po preprečenem mitingu oziroma uspešnemu zaključku akcije »Sever« pa je bila to prioriteta naloga milice (Čelik, 1999: 7). Zelo pomembno je vedenje, da je bil že meseca aprila 1990 pripravljen prvi predlog varovanja državne meje, ki je imel 4 variante. D varianta je določala tudi varovanje državne meje z Republiko Hrvaško z več kot 600 miličniki in mejnimi prehodi, ki jih imamo danes (Čas, 1999a: 28). Vsega tega milica ni počela zaradi ljubezni do države in širše domovine, temveč zaradi ljubezni do Slovenije, svoje ožje domovine, slovenskega naroda in zaradi svoje pripadnosti službi, ki je delovala po načelu pravne države oziroma zaradi svoje lastne identitete, ki je bila vezana na identiteto slovenskega naroda, na domoljubje Slovencev (Čas, 2009a: 179).

To se je dogajalo še pred prvimi parlamentarnimi volitvami v letu 1990 in zelo moteče je, ko nekateri posamezniki opisane dogodke postavljajo v nepravi čas in pozabljajo, da je bila milica v tistem času visoko profesionalna (Kupnik in Čas, 2010: 55; Bračko, 2010: 23; Likar, 2010: 83) in na strani slovenskega naroda ter da je spoštovala načelo zakonitosti (Čelik, 2010: 86) in načela pravne države (Čas, 2009a: 179). To je razvidno in podkrepljeno v opisanih dogodkih ter iz vseh ravnanj milice do odhoda zadnjega vojaka Jugoslovanske ljudske armade iz Republike Slovenije ter s strokovnega posvetovanja ob 20. obletnici akcije »Sever« (Varstvoslovje, 2010). Milica je bila v tem času temeljna varnostna služba organov za notranje zadeve v enotnem varnostnem sistemu (Jesenek, Bregar in Čas, 1989). To je pomembno vplivalo tudi na način njenega organiziranja in vodenja (Čas, 1993), hkrati pa je bila takrat milica izredno enotna ter psihično, strokovno in organizacijsko pripravljena za izvajanje najzahtevnejših nalog. Imela je izjemno podporo ljudi, saj je v tistih časih uživala velik ugled in visoko javno mnenje (Toš et al., 1990: 766) ter dokazovala visoko profesionalnost in lojalnost do slovenskega naroda ter domoljubje do svoje ožje domovine Slovenije (Čas, 2009a: 179).

3.7 Akcija »Sever« kot prvi javni odpor Zveznemu sekretariatu za notranje zadeve oziroma »zvezni oblasti«

V tem času milica ni bila v službi države, torej bivše Jugoslavije, in tudi ne njene komunistične partije, bila je v službi svojega naroda, svoje ožje domovine Slovenije. Na to kaže tudi akcija »Sever«, ki ni bila klasična akcija, temveč je bila ena od pomembnih sestavin demokratičnih in osamosvojitvenih procesov in domoljubnega odnosa do svoje ožje domovine. Pomenila je nadaljevanje opisanih ravnanj in dejanj slovenske milice in ONZ v času demokratičnih in osamosvojitvenih procesov v Sloveniji. Skrajne nacionalistične struje iz vrst srbske in črnogorske pro-Miloševićeve populistične politike so z mitingom želele preizkusiti trdnost in enotnost tedaj deloma že pluralnega slovenskega političnega telesa ter milice in ONZ; ti so s strokovnim, zakonitim in predvsem legitimnim

delovanjem operativno preprečili izvedbo mitinga (Sotlar in Čas, 2010: 3). »Ob napovedih »mitinga resnice« v Ljubljani, s katerim naj bi zrušili slovensko vodstvo, so poročila SDV (Služba državne varnosti) dokaj natančno kazala največje krizne točke v Jugoslaviji in nakazala možen (krvav) razvoj dogodkov, do katerih je leto in pol kasneje tudi prišlo.« (Repe, 2010a: 33)

»Z akcijo »Sever« je bil preprečen poskus, da bi slovensko vodstvo na zrežiranih mitingih zamenjevale nahujskane množice iz drugih republik. Slovenska milica je dokazala, da v Sloveniji velja red in zakon in da demokratizacija poteka organizirano, odgovorno, s postopnim sprejemanjem zakonodaje in njenim spoštovanjem ter s spoštovanjem legalnih institucij.« (Repe, 2010b: 7) »S tem je stopila slovenska milica v politično areno kot jasno oblikovana profesionalna organizacija, ki je imela nalogo skrbeti za javno pa tudi za državno varnost v Sloveniji in Slovenije v njeni tedanji ustavno opredeljeni suverenosti.« (Čepič et al., 2010: 46) Njen pomen je bil resnično bistveno širši, kot samo preprečitev »mitinga resnice«, saj so ob tem celo leto potekale različne koordinacije in usklajevanja v milici in drugih operativnih službah ONZ, kakor tudi priprave na mobilizacijo aktivnega in rezervnega sestava milice ter tehničnih sredstev, pri čemer je v akciji »Sever« 1. 12. 1989 sodelovalo 6472 miličnikov, rezervnih miličnikov in drugih delavcev organov za notranje zadeve (Čas, 1999b: 27), in sicer: 1391 miličnikov iz Posebne enote milice RSNZ (723 aktivnih in 668 rezervnih miličnikov), 300 miličnikov iz Zaščitne enote milice, 2366 miličnikov iz postaj milice in njihovih oddelkov, 1400 je bilo vpoklicanih rezervnih miličnikov, 415 kriminalistov in 600 delavcev državne varnosti (Bukovnik, 2002: 221).

»Kdor se spominja 1. decembra 1989 in velike zaskrbljenosti ljudi, bo dobro razumel olajšanje ob koncu tistega dneva in veliko zaupanje, ki je izšlo iz te uspešne profesionalne, a tudi izjemno z občutkom vodene akcije.« (Türk, 2009: 41) Tako je bila akcija »Sever« prvi začetek javnega odpora proti »zvezni oblasti« in nadaljevanje procesov ter dogodkov, ki so se nenehno stopnjevali in zaostrovali v odnosu do »zvezne oblasti«, kar je pogojevalo ustrezno ravnanje slovenske milice, prilagojene družbenim razmeram, vse do osamosvojitvene vojne, kjer sta slovenska milica in slovenska teritorialna obramba skupaj z drugimi opravila svojo zgodovinsko nalogo, ko sta z oboroženimi spopadi in drugimi oblikami delovanja veliko prispevala k uspešnemu zaključku osamosvojitvene vojne. »Zaradi tega lahko to ravnanje slovenske milice in teritorialne obrambe zelo upravičeno uvrstimo v zgodovino slovenskega naroda.« (Čas, 2009a: 180) Takratna milica in njihovi pripadniki - miličniki so bili po vseh mogočih kriterijih, ocenah in mnenjih pravi domoljubi (Čas, 2009b: 40) in so se v največji meri identificirali s tistimi, ki ne le spoštujejo, temveč tudi zagotavljajo osnovne človekove vrednote in demokratična načela oziroma načela pravne in socialne države (Bračko, 2010; Likar, 2010; Čelik, 2010; Molan, 2010; Kupnik in Čas, 2010) in zaradi tega, ker v tistem kritičnem času niso slepo »služili le državi«, temveč predvsem širšim interesom, ki so bili povezani z domoljubjem in želji po samostojni slovenski državi (Čas, 2009a: 180).

Zato je beseda »Sever« v tistih časih kazala na »določen« odpor slovenske milice na nekatere rešitve, ki jih je takrat ponujal »Jug« oziroma Zvezni sekretariat za notranje zadeve in Jugoslovanska ljudska armada. In prav zaradi tega beseda »Sever« nikakor ni le sinonim za delovanje slovenske milice v času preprečitve

»mitinga resnice« v Sloveniji, temveč je sinonim za delovanje slovenske milice v času vseh procesov (tudi tistih v času razvoja demokracije v Republiki Sloveniji), ki so prispevali h kasnejši osamosvojitvi Slovenije, vključno z osamosvojitveno vojno in odhodom zadnjega vojaka Jugoslovanske ljudske armade iz Republike Slovenije (Čas, 2009b: 40). Ob tem pa je potrebno poudariti, da je že akcija »Sever« pokazala, »da je Slovenija sposobna tudi s silo zavarovati svojo tedaj še republiško suverenost in doseženo stopnjo demokracije. Žal tega sporočila ne jugoslovanske in ne srbske oblasti in prav tako ne vrh JLA niso bili sposobni dojeti, zato je že čez leto dni in pol prišlo tudi do oborožene intervencije JLA, ki so se ji slovenske oborožene sile (teritorialna obramba in milica) uspešno zoperstavile« (Repe, 2010b: 7).

Zato niso pretirane besede, da se je ob dejavnostih za prepoved »mitinga resnice« pokazalo, da so slovenski državni organi sposobni učinkovito uresničevati zakonito oblast na vsem ozemlju republike. To je vlilo samozavest vsem pripadnikom organov za notranje zadeve, pa tudi vsem državljanom in državljanom, obenem pa je to bila dobra popotnica za poznejše delovanje, ki je čakalo Slovenijo na poti k uresničevanju nadaljnjih odločitev za samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije. »Akcija »Sever« je pokazala, da smo bili že pripravljeni in da smo bili sposobni biti država. Vsaj to oceno in priznanje si zaslužijo vsi, ki so v njej politično in izvedbeno odločali in sodelovali.« (Potrč, 2010: 111)

»Takratna slovenska milica je z odlično vodeno in izvedeno akcijo preprečila navedeno manifestacijo. Na ta način je zagotovila javni red, varnost in mir in preprečila posledice soočenja demonstrantov s prebivalci Slovenije, kar bi se lahko sprevrglo v množičen in neobvladljiv konflikt.« (Kavčič, 2010: 134) Akcija »Sever« je dala Sloveniji veliko samozavest, potrebno za pomembne nadaljnje odločitve, ki so kmalu zatem sledile s plebiscitom, osamosvojitvijo in vojno za Slovenijo, vlila pa je tudi samozavest in dostojanstvo milici, ki je imela nadvse pomembno vlogo v vseh teh dejanjih in kasneje pri njihovem zavarovanju. »Brez takšne milice takratni dogodki ne bi potekali tako, kot so – varno in mirno; ne bi bilo uspešnih prevzemov mejnih prehodov in carine; ne bi bilo uspehov v prvih bojnih spopadih, ne bi bilo varnih poti slovenskih predstavnikov na mirovna pogajanja z ministrsko trojko takratne Evropske skupnosti v Zagreb, ne na Brione in ne potovanje s celovškega in graškega letališča v svet, da se je tam lahko slišala tudi slovenska resnica o dogajanju v Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji. Slovenska milica je odigrala vitalno varnostno vlogo vse do mednarodnega priznanja.« (ibid.)

4 JAVNO MNENJE O DELOVANJU OBLASTNIH ORGANOV IN MILICE KONEC OSEMDESETIH LET

4.1 Javno mnenje v zvezi z odločitvijo o preprečitvi napovedanega »mitinga resnice«

V prvih letih po osamosvojitvi Republike Slovenije se je na velikem vzorcu slovenskega javnega mnenja ugotavljal odnos državljanov Republike Slovenije do represivnega organa, ki je pokazal, da sta bili takoj po osamosvojitveni vojni leta 1991 oziroma 1992 vrednoti domovina in zaupanje bolj povezani med seboj, kot se

nam je zdelo. V tistem obdobju so državljanke in državljani oblikovali poudarjen patriotizem, pripravljenost na tveganje, žrtvovanje za obrambo domovine, čustveno navezanost ter poudarjen nacionalni in državljski ponos (Arnejčič, 2009: 35).

Bolj celovit in relevanten vir proučevanja odnosa javnosti do slovenske milice je slovensko javno mnenje¹ (Toš et al., 1990: 766)². Po njem je več kot polovica respondentov (55,4 %), ki so zajeti v raziskavi Slovensko javno mnenje, prepričanih, da se je slovenska milica identificirala z interesi slovenskega naroda. Drugi del respondentov je na vprašanje, ali bi se slovenska milica uprla zahtevam iz Beograda za »kosovizacijo Slovenije« odgovorilo, da bi slovenska milica izvršila ukaz iz Beograda (3,5 %), tretji pa so menili, da bi se del uprl izvršitvi ukaza, del pa ne (21,2 %). Odgovori v spodnji tabeli pa pokažejo le majhne razlike med Slovenci in Neslovenci, kar je razvidno iz interpretacije sociodemografskih dejavnikov iz Slovenskega javnega mnenja 1990 (Anžič, 1991).

Tabela 1: Ali bi slovenska milica sledila ukazom iz Beograda oziroma ali bi sodelovala pri »kosovizaciji Slovenije«?

Vir: Anžič (1991)

Mnenje	Slovenci	Neslovenci
- bi se uprla ukazom iz Beograda	567 55,9%	447 44,1%
- del bi se uprl, del pa ne	210 49,6%	213 50,4%
- bi izvedla ukaz iz Beograda	31 33,3%	62 66,7%
- ne vem	191 40,6%	279 59,4%

Zelo pomembno je tudi javno mnenje državljanek in državljanov Republike Slovenije na vprašanje »Ali so oblastni organi v Sloveniji v primeru prepovedi »mitinga resnice o Kosovu« v Ljubljani ravnali pravilno in dovolj odločno – ali nepravilno?« Odgovori so razvidni iz tabele 2.

Iz navedenih podatkov je razvidno, da je bila podpora državljanek in državljanov pri preprečitvi mitinga resnice oblastnim organom, hkrati pa tudi milici, ki je zagotavljala realizacijo njihove odločitve, tako visoka (92,7 %), kar ni primerljivo z nobeno drugo odločitvijo v času vseh procesov, ki jih uvrščamo med demokratične in osamosvojitvene procese Republike Slovenije. Zato je potrebno dati akciji »Sever« in sodelujočim v njej ustrezno mesto v okviru osamosvojitvenih in demokratičnih procesov v Sloveniji.

¹ Projekt Slovensko javno mnenje (SJM) poteka že od leta 1968 in je najširša longitudinalna družboslovna empirična raziskava v Sloveniji, ki temelji na reprezentativnem vzorcu polnoletnih prebivalcev Slovenije in je po zasnovi podobna General Social Survey, NORC v ZDA oziroma ALLBUS, ZUMA v ZRN. V okviru SJM potekajo raziskave na področju socialne stratifikacije in mobilnosti, migracij, političnega javnega mnenja, volilnih procesov in političnih strank, raziskave razširjenosti množičnih medijev ipd. Raziskovalna pozornost je namenjena tudi javnemu mnenju in zaupanju slovenskega prebivalstva v državne in družbene institucije, kamor sodi tudi milica.

² Raziskava je bila opravljena za leto 1989 in objavljena v letu 1990 na strani 766 in 774.

Ali so oblastni organi v Sloveniji v primeru prepovedi »mitinga resnice o Kosovu« v Ljubljani ravnali pravilno in dovolj odločno – ali nepravilno?	
1. da, pravilno in dovolj odločno	88,0 %
2. pravilno, a ne dovolj odločno	4,7 %
3. nepravilno, mitinga ne bi smeli prepovedati	2,0 %
4. ne vem, neodločen	5,3 %

Tabela 2:
Ravnanje
oblastnih
organov
Vir: Toš et al.
(1990: 774)

4.2 Javno mnenje o milici in miličnikih v času akcije »Sever«

Pri pregledu slovenskega javnega mnenja so v zvezi z javnim mnenjem o milici in miličnikih pomembna tri vprašanja, na katera so odgovori razvidni v naslednjih tabelah:

Kakšno je na splošno vaše osebno mišljenje o milici in miličnikih?	
1. imam slabo mišljenje o milici in miličnikih	15,4 %
2. imam dobro mišljenje o milici in miličnikih	62,4 %
3. ne vem, neodločen	22,2 %

Tabela 3:
Osebno mnenje
Vir: Toš et al.
(1990: 766)

Ali sodite, da bi vam miličnik v vsakem primeru pomagal, če bi to bilo v njegovi moči, ali vam ne bi pomagal?	
1. pomagal bi mi	76,7 %
2. ne bi mi pomagal	6,4 %
3. ne ve, neodločen	16,8 %

Tabela 4:
Pripravljenost
miličnikov na
pomoč
Vir: Toš et al.
(1990: 766)

Ali bi pomagali miličniku, ki bi bil pri svojem delu v stiski, ali mu ne bi pomagali?	
1. pomagal bi mu	93,3 %
2. ne bi mu pomagal	1,4 %
3. ve vem, neodločen	5,3 %

Tabela 5:
Pripravljenost
na pomoč
miličnikom
Vir: Toš et al.
(1990: 766)

Iz vseh treh tabel je razvidno, da je bilo v času razvoja demokratičnih procesov in osamosvojitvenih procesov ter akcije »Sever« mnenje o milici in miličnikih zelo ugodno, da ne rečemo odlično. To kaže na to, da so miličniki v teh časih uživali ugled in visoko stopnjo zaupanja in da so ravnali v interesu slovenskega naroda – »države, sistema« (38,5 %) in v interesu »ljudi« (30,6 %), kar je razvidno prav tako iz slovenskega javnega mnenja (Toš et al., 1990: 766).

5 ZAKLJUČEK

Iz analize oziroma prispevka je razvidna pomembna vloga delovanja slovenske milice v času razvoja demokratičnih in osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let 20. Stoletja, in sicer od uspešnih odporov slovenske milice proti pritiskom Jugoslovanske ljudske armade in Zveznega sekretariata za notranje zadeve na opisanih področjih do uspešne realizacije akcije »Sever«, kar je pomembno prispevalo h kasnejši osamosvojitveni vojni in odhodu zadnjega vojaka iz Slovenije.

Poleg tega je slovenska milica v teh časih, zlasti ob akciji »Sever«, uživala velik ugled in visoko javno mnenje ter dokazovala profesionalnost in lojalnost do slovenskega naroda ter domoljubje do svoje ožje domovine Slovenije, kar se danes kaže skozi njeno javno podobo in izobraževalni sistem ter odnosom do spomina, spoštovanja do preteklosti in vrednotenjem ključnih dogodkov iz naše preteklosti, polpreteklosti in novejših zgodovine Slovenije. Ob tem je bilo ugotovljeno, da se je milica že prej, zlasti pa v letu 1989, aktivno pripravljala na najrazličnejše možne »scenarije« in da se je tudi po 1. decembru 1989 pripravljala, usposabljala in nasploh prilagajala novim razmeram. Tako je s svojo odločnostjo in vsestransko pripravljenostjo kasneje skupaj z drugimi izbojevala samostojnost Slovenije in s tem pomagala uresničiti voljo slovenskega naroda.

Milica je bila konec osemdesetih letih kot temeljna varnostna služba organov za notranje zadeve organizirana na lokalnem, regionalnem in republiškem nivoju ter enotno vodena, kar je pomembno vplivalo na njeno delovanje, še posebej pa to velja za njeno delovanje v času demokratičnih in osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let 20. stoletja. »Prav zaradi visoke varnostne in obrambne sposobnosti milice, ki si jo je pridobila z dolgoletnim strokovnim delom ter njene pripadnosti in domoljubnosti do svoje ožje domovine Slovenije, je milica kot celota, skupaj z drugimi delavci organov za notranje zadeve, prispevala zelo velik delež pri osamosvojitvi Slovenije in zato zaslug ni mogoče pripisovati nekaterim na hitro izpeljanim organizacijskim rešitvam in še manj le nekaterim posameznikom, ki so pri tem sodelovali.« (Čas, 2010: 43)

In na koncu je potrebno tudi omeniti, da ljubezen do domovine in domoljubje ni isto kot ljubezen do države. Domoljubje je posebno čustvo oziroma vrednota, je ljubezen do domovine. »Vsi dobro vemo, da je domoljubje predvsem čustvo; človeško, individualno ... in da je najmočnejše takrat, kadar smo kot narod ogroženi ali v kakšnem drugem podobnem položaju.« (Türk, 2009: 11) In v opisanem času osamosvojitvenih procesov so bili miličniki, teritorialci ter večina državljanek in državljanov Republike Slovenije pripravljeni storiti vse potrebno za samostojnost Slovenije, hkrati pa so bili srečni in zadovoljni, ker so pred seboj videli demokracijo, samostojno Republiko Slovenijo ter novo domovino, v kateri bodo lahko srečni in zadovoljni.

LITERATURA

- Analiza organiziranosti, usposobljenosti in aktivnosti narodne zaščite.* (1986). Ljubljana: RSNZ.
- Anžič, A. (1991). Odnos javnosti do milice – interpretacija sociodemografskih dejavnikov iz Slovenskega javnega mnenja 1990. *Varnost*, 11(1), 84-108.
- Arnejčič, B. (2009). Pogovor predsednika republike dr. Danila Türka s predstavniki javnega in kulturnega življenja ter veteranskih in domoljubnih organizacij o vrednoti domoljubja. V T. Kladnik (ur.), *Pogovori pri predsedniku republike. Domoljubje* (str. 34-37). Ljubljana: Defensor.
- Bernik, V. B. (2006). Slovenska vojaška tradicija in državljanska vzgoja. V A. Barle Lakota, E. Rustja in J. Jug (ur.), *Državljanska in domovinska vzgoja: zbornik*. Slovenska Bistrica: Beja.
- Bračko, B. (2010). Organi za notranje zadeve v času družbenih sprememb v Sloveniji in Jugoslaviji ter v akciji »Sever«. *Varstvoslovje*, 12(1), 13-25.
- Bravničar, D. (1976). Nastanek in razvoj narodne zaščite v Sloveniji do prehoda v odsek za notranje zadeve pri predsedstvu SNOS. V *Zbornik strokovnega posvetovanja*. Ljubljana: RSNZ SRS.
- Bukovnik, A. (2002). *Sever*. Ljubljana: Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Celar, B. (2001). Državna meja – pomemben atribut državnosti. *Varnost*, 50(pos. izd.), 9-11.
- Celar, B. (2002). *Slovenija in njene meje*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Čas, T. (1993). Policija včeraj, danes, jutri – tokrat nekoliko drugače. V A. Anžič (ur.), *Zbornik strokovno znanstvenih razprav* (str. 31-49). Ljubljana: Višja šola za notranje zadeve.
- Čas, T. (1999a). Intervju z nekdanjim poveljnikom PEM RSNZ. *Varnost*, 48(pos. št.), 26-28.
- Čas, T. (1999b). Organiziranost organov za notranje zadeve leta 1989. *Varnost*, 48(pos. št.), 24-26.
- Čas, T. (2009a). Domoljubje in milica oziroma policija v obdobju osamosvojitvenih procesov. *Bilten Slovenske vojske*, 11(4), 175-182.
- Čas, T. (2009b). Pogovor predsednika republike dr. Danila Türka s predstavniki javnega in kulturnega življenja ter veteranskih in domoljubnih organizacij o vrednoti domoljubja. V T. Kladnik (ur.), *Pogovori pri predsedniku republike. Domoljubje* (str. 38-40). Ljubljana: Defensor.
- Čas, T. (2010). Vloga in dejavnosti slovenske milice med osamosvojitvenimi procesi RS in akcijo »Sever«. *Varstvoslovje*, 12(1), 26-44.
- Čelik, P. (1999). Dejavniki uspešne obrambne vloge slovenske milice. *Varnost*, 48(pos. št.), 5-7.
- Čelik, P. (2010). Prizadevanja za legitimnost delovanja policije. *Varstvoslovje*, 12(1), 86-99.
- Čepič, Z., Čuček, F., Gašparič, J., Guštin, D., Repe, B. in Svete, U. (2010). *Prikrita modra mreža: organi za notranje zadeve Republike Slovenije v projektu MSNZ leta 1990*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Enciklopedija Slovenije.* (1993). Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Hribar, S. (2009). Pogovor predsednika republike dr. Danila Türka s predstavniki javnega in kulturnega življenja ter veteranskih in domoljubnih organizacij o vrednoti domoljubja. V T. Kladnik (ur.), *Pogovori pri predsedniku republike. Domoljubje* (str. 17-22). Ljubljana: Defensor.
- Jeglič, P. (1987). *Narodna zaščita kot oblika zaščitnega in obrambnega organiziranja v samoupravno zasnovanem varnostnem sistemu: varnost kot sistemska funkcija – študija primera* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
- Jelušič, L. (1997). *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: FDV.
- Jesenek, L., Bregar, T. in Čas, T. (1989). Milica kot temeljna varnostna služba organov za notranje zadeve v enotnem varnostnem sistemu. *Varnost: strokovni bilten*, 9(3), 245-270.
- Kavčič, B. (2010). Pozdravni nagovor. *Varstvoslovje*, 12(1), 134-135.
- Kladnik, T. (2009). General Rudolf Maister in oblikovanje Slovenske vojske. V T. Kladnik (ur.), *Pogovori pri predsedniku republike. Domoljubje* (str. 89-100). Ljubljana: Defensor.
- Knez, M. (10. 1. 2011). Slavnostni govornik Milan Kučan: Borcem domoljubja ni treba dokazovati. *Dnevnik*, str. 1-2.
- Kupnik, D. in Čas, T. (2010). Načrtovanje in vodenje akcije »Sever«. *Varstvoslovje*, 12(1), 45-56.
- Kymlicka, W. (1999). Education for citizenship. *The School Field*, 10(1/2), 9-35.
- Likar, B. (2010). Ne »mitingu resnice«. *Varstvoslovje*, 12(1), 72-85.
- Molan, M. (2010). Vloga in dejavnosti Uprave za notranje zadeve Krško v akciji »Sever«. *Varstvoslovje*, 12(1), 57-71.
- Navodilo o uporabi enot civilne zaščite za opravljanje določenih nalog narodne zaščite. (1983). *Uradni list SRS*, (29/83).
- Pirjevec, J. (2011). *Tito in tovariši*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Potrč, M. (2010). Politične okoliščine in pravne podlage za prepoved »mitinga resnice« 1. 12. 1989 v Ljubljani. *Varstvoslovje*, 12(1), 100-115.
- Pravila postaje milice*. (1982). Ljubljana: RSNZ SRS.
- Pravilnik o organiziranju, aktiviranju in opravljanju nalog ter oznakah in oborožitvi narodne zaščite. (1983). *Uradni list SRS*, (29/83).
- Protokol med FLRJ in Republiko Italijo o svobodnem prehodu na vrhove planin Mangart in Kanin. (1959). *Uradni list FLRJ. Mednarodne pogodbe*, 15(11).
- Repe, B. (2010a). Oris družbenih razmer v Sloveniji in Jugoslaviji v osemdesetih letih 20. stoletja. V *Prikrita modra mreža: organi za notranje zadeve Republike Slovenije v projektu MSNZ leta 1990* (str. 19-41). Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Repe, B. (2010b). Zgodovinske okoliščine, v katerih je bil preprečen »miting resnice« v Ljubljani. *Varstvoslovje*, 12(1), 7-12.
- Smernice Predsedstva SRS za nadaljnji razvoj, organiziranje in delovanje narodne zaščite*. (1983). Ljubljana: Predsedstvo SRS.
- Sotlar, A. in Čas, T. (2010). Uvodnik. *Varstvoslovje*, 12(1), 3-4.
- Sporazum med SFRJ in Republiko Avstrijo o obmejnem prometu. (1975). *Uradni list SFRJ. Mednarodne pogodbe*, 31(3).

- Sporazum med vlado SFRJ in vlado LR Madžarske o maloobmejnem prometu oseb. (1975). *Uradni list SFRJ. Mednarodne pogodbe*, 31(3).
- Toš, N., Klinar, P., Markič, B., Roter, Z., Mlinar, Z., Hafner-Fink, M. et al. (1990). *Slovensko javno mnenje 90*. Ljubljana: FSPN, CJMMK.
- Türk, D. (2009). Pogovor predsednika republike dr. Danila Türka s predstavniki javnega in kulturnega življenja ter veteranskih in domoljubnih organizacij o vrednoti domoljubja. V T. Kladnik (ur.), *Pogovori pri predsedniku republike. Domoljubje*. Ljubljana: Defensor.
- Ustava Republike Slovenije. (1974). *Uradni list SRS*, (6/74).
- Varstvoslovje: tematska številka: Akcija »Sever« - 20 let kasneje. (2010). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Zakon o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah. (1976). *Uradni list SRS*, (23/76).
- Zakon o izvajanju notranjih zadev iz pristojnosti zveznih upravnih organov. (1985, 1986). *Uradni list SRS*, (7/85, 24/86).
- Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. (1982). *Uradni list SRS*, (35/82).
- Žalec, B. (2006). Pomen domovinske edukacije. V A. Barle Lakota, E. Rustja in J. Jug (ur.), *Državljska in domovinska vzgoja: zbornik*. Slovenska Bistrica: Beja.

O avtorju:

Tomaž Čas, univ. dipl. pravnik, magister kazensko pravnih znanosti, doktor obramboslovja, docent za zasebno varnost in pooblastila na Fakulteti za varnostne vede v Ljubljani, nazadnje zaposlen kot državni sekretar na Ministrstvu za obrambo, sedaj direktor Čas - Zasebna šola za varnostno izobraževanje.